

Nyt fra lokalhistorien

Nyhedsblad fra Dragør Lokalarkiv

Nummer 20 2005

Befrielsesdage 1945-2005

Dragør Lokalarkiv fik i begyndelsen af 1990'erne overdraget to helt fantastiske billedserier, som er optaget af de to amatørfotografer – Poul Petersen og Hans Hauge, begge fra St. Magleby. Her har de bl.a. indfanget begivenhederne fra 4. maj om morgenen og til et godt stykke hen på sommeren 1945 - sådan de oplevedes at ventegruppefolkene i St. Magleby.

I dette 20. nummer af „Nyt fra lokalhistorien“ stiller vi skarpt på befrielsessommeren. Først ser vi nærmere på, hvad der egentlig skete - både i det store perspektiv og her lokalt. Derefter bringes Poul Petersens personlige beretning om, hvad han oplevede denne dejlige sommer, hvor han optog sin lange række af unikke fotografier, som eftertiden har fået så stor glæde af. Og selvfølgelig bringes nogle af de mange optagelser.

God fornøjelse

Lis Thavlov

Befrielsesdage 1945-2005

af Lis Thavlov

Besættelsen

9. april 1940 ændres dagligdagen med et slag i Danmark og her lokalt. Mange vækkes af larmende tyske bombemaskiner med kurs mod Kastrup Lufthavn. Den tyske krigsmaskine har besat det neutrale Danmark.

Tyskerne ankommer til Dragør 11. april og beslaglægger Dragørfortet, de overtager dog først kontrollen med det 2. maj. Kongelundsfortet overtages ikke af tyske styrker før 29. august 1943.

Besættelsesmagten går meget hurtigt i gang med en omfattende udbygning af lufthavnen. Allerede i perioden 1941-43 anlægges fire nye landingsbaner. I midten af 1943 begynder man at opbygge store hangaranlæg m.m. i den sydlige del af lufthavnsområdet. Samtidig påbegyndes ekspropriering af store områder i St. Magleby Kommune. I vinteren 1943-44 går man i gang med et størstilet projekt. Udover at lufthavnen gøres større og mere tidssvarende, igangsættes også etableringen af en 8 km. lang rullebane, der føres i en ring fra lufthavnen mod syd og videre mod vest. Langs rullebanen opkastes jordvolde, som skal anvendes til flyverskjul. Endvidere bygges flere hangarer og værkstedsbygninger – bl.a. ”Werft Magleby”, nuværende Hollænderhallen. Det overordnede mål med byggeriet er at forhindre allierede luftangreb – spredningen i terrænet vil gøre det vanskeligere at præcisionsbombe, så der er meget stor risiko for civile tab.

Grundet denne store aktivitet i hele lufthavnsområdet er her ganske meget tysk mandskab. De indkvarteres i beslaglagte villaer især på Nordstranden eller i baraklejligheder opført til formålet. Gestapo etablerer sig i Dragør i december 1943 med et såkaldt Stützpunkt i villa ”Pax” på Annasvej/Øresunds Allé. Det er dog først i løbet af foråret 1944, at deres tilstedeværelse bliver synlig i området.

Det første mærkbare indgreb i hverdagslivet efter besættelsen er påbudet om mørklægning, som udstedes allerede 9. april.

Allerede kort tid efter krigsudbruddet i efteråret 1939 indførtes rationering af bestemte varer - bl.a. benzin, sukker, te, kaffe og kakao. Dette skete for at undgå hamstringer og for at strække de sparsomme lagre. Rationeringskort bruges til at sikre en vis form for ligelig fordeling. Købekort til kød og flæsk indføres 10. maj 1943. Det er ikke egentlig rationering, idet slagteren får tildelt kød efter sit hidtidige salg.

Fra 1. august 1944 indføres legitimationskort for alle danske statsborgere over 15 år. Kortet er forsynet med navn, adresse, billede og underskrift, og skal altid medbringes.

I løbet af april 1940 arbejder myndighederne på højtryk for at finde ud af, hvordan man skal håndtere en katastrofesituation. Værnepligtige, der har trukket frinummer, indkaldes som "CB'ere" i civilbeskyttelsestjenesten. De tager sig af civile luftværnsopgaver – f.eks. ved luftalarmer, men optræder også som hjælpere for politiet.

Fra luftværnsmyndighederne kommer der påbud om at udarbejde planer for, hvordan og hvor mange mennesker man i tilfælde af en storkatastrofe i København vil kunne indkvartere. Med henblik på at kunne hjælpe lokalbefolkningen i en akut krisesituation indrettes forbindsstationer på skolerne. De er tillige mødested for de frivillige samaritterhold og for lotterne fra Danske Kvinders Beredskab, som møder op i tilfælde af luftalarm.

I slutningen af april 1940 påbegyndes indretningen af offentlige tilflugtsrum. Hvor det er muligt indrettes også private beskyttelsesrum, her kan opholdet gøres mere behageligt trods alvoren. Først i januar 1945 står 20 cementstøbte, kuppelformede tilflugtsrum med plads til ca. 50 personer klar. Da forventer man lokalt, at en krigsafslutning kan få alvorlige konsekvenser.

Befrielsen

4. maj 1945!! Alle er klar over, at enden er nær. Det er næsten som om den trykkede atmosfære er lettet lidt efter Hitlers død 30. april. Men der hersker frygt for, at det skal komme til regulære kampe i Danmark, hvis tyskerne ikke vil overgive sig. Eller hvis russerne kommer først, hvilket reelt kan betyde borgerkrig.

Kl. 20.30 sidder de fleste danskere klar ved radioen for at lytte til BBC's udsendelse. 4 minutter inde bliver den afbrudt, hvorefter det berømte frihedsbudskab oplæses: *I dette øjeblik meddeles det, at Montgomery har oplyst, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig.....*

Kapitulationen træder først i kraft næste morgen kl. 8, men alligevel eksploderer hele Danmark i næste øjeblik i glæde. Der er sikkert ikke ret mange, der hører eller overværer resten af udsendelsen. Straks rives de forhadte mørklægningsgardiner ned og der bliver tændt lys i alle vinduer. Dannebrog hejses alle steder og glade mennesker strømmer ud på gaderne. Dragørs borgmester, Holger Greisen og hans kone, trækkes af glade mennesker rundt i byen i en lille ponyvogn, som tilhører dr. Dich.

Alle der oplevede befrielsen, husker den, som noget særligt, som noget af det bedste, der er sket i deres liv. Det er nok århundredets lykkeligste dag i Danmark.

De lokale modstandsfolk fra de militære "ventegrupper" har ikke tid til at feste. De skal samles på de aftalte mødesteder – bl.a. på Skrivergården i St. Magleby og gartneriet Tritoma på Fælledvej. De indgår nu officielt i den undergrundshær, som modstandsbevægelsen har søgt at organisere allerede fra vinteren 1943-44, og skal om nødvendigt tage kampen op med de tyske styrker. Overalt i landet mobiliseres der i løbet af aftenen og natten og forudbestemte poster indtages. På Amager er der ca. 2.300 mand i denne "usynlige hær". De får alle udleveret hjelme og blå armbind med bånd i rødt og hvidt med rigsvåbnet – på dette tidspunkt er der ikke våben nok til alle.

I København fører politikere og modstandsbevægelsen i løbet af 4. maj om aftenen og natten til 5. maj forhandlinger om dannelsen af en regering. Flere steder i landet opstår

der alvorlige gadekampe med adskillige sårede og dræbte mellem modstandsfolk og hipofolk og/eller tyskere. Her lokalt forsøger ventegruppe-folkene at sikre, at det ikke skal komme til kamp med Værnemagten, der jo er talstærkt repræsenteret i området på diverse luft-værnsbatterier og forlægninger.

Mens hele Dragør fester, bliver den 17-årige modstandsmand, Dirk Strøbæk, skudt under tragiske omstændigheder ved sit hjem på Engvej. I byen forlyder det, at der er tale om en sidste HIPO- eller Gestapo-aktion. Men sagen bliver aldrig opklaret og henlægges siden.

Befrielsesdage

5. maj 1945, kl. 8 om morgenen træder den tyske kapitulation formelt i kraft, (men kommer desværre ikke til at omfatte Bornholm, som holdes besat af russerne i 11 måneder.) Nu kan den mere højtidelige del af befrielsen begynde - kirkeklokkerne ringer i en time for at markere freden. Samtidig gør lokale modstandsfolk klar til mønstring på Kirkevej og børn og lærere møder som sædvanlig på St. Magleby Skole, som allerede er pyntet med dannebrogssflag. Man samles i et klasseværelse, hvor man lytter til Pressens Radioavis og synger et par fædrelandssange. Da man derefter kommer ud i skolegården, bliver man mødt af modstandsfolk, der er ankommet til skolen i en korteste bestående af tre lastbiler og en motorcykel. Modstandsbevægelsen har nemlig udpeget St. Magleby Skole til kompagni A3's kommandocentral og indkvarteringssted.

Kl. 11 bliver skolebørnene sendt på en lidt for tidlig sommerferie, som varer frem til 6. juni. Modstandsfolkene begynder derefter at indrette sig på skolen.

Kl. 12 bliver lærer Hauges radiomodtager anbragt i skolegården, så alle kan høre kongens tale til det danske folk. Heri takker han for befolkningens sammenhold, for modstandsbevægelsens indsats og de allieredes befrielse af Danmark. Derefter taler statsministeren, socialdemokraten Wilhelm Buhl, og han peger på at det nu igen er grundloven og retsreglerne, der står ved magt. Han opfordrer også befolkningen til at arbejde for en genopbygning af landet efter freden og lover at der vil komme et retsopgør.

Kl. 16.32 bliver Danmark formelt befriet, da den britiske generalmajor R.H. Dewing og hans stab ankommer til Kastrup lufthavn og senere modtager den formelle tyske kapitulation. Desuden ankommer et kompagni faldskærmstropper i røde baretter og battledress. Først 7. maj krydser de allierede soldater, Royal Dragoons, grænsen ved Kruså. De britiske styrker i Danmark forbliver relativt beskedne i antal og har primært til formål at modtage de lokale tyske kommandanters overgivelse. Afmarchen overlades i praksis til Værnemagten selv – det foregår i perioden frem til 6. juni.

Allerede i løbet af morgenen forsøger de lokale modstandsfolk uden held at overtale tyskere på kanonstillinger og luftværnsbatterier i området til at overgive sig. De vil dog afvente nærmere ordrer eller evt. englændernes ankomst. Næste dag pakker mandskabet imidlertid kanonerne sammen, efterlader ammunitionen og drager af sted.

Tyskernes næsten kampløse overgivelse betyder, at modstandsbevægelsen her lokalt primært får til opgave at internere folk, der er mistænkt for landsskadelig virksomhed, at opretholde ro og orden frem til politiets genoprettelse (hvilket sker 13. maj), at afvæbne de mange tyske soldater og at varetage bevogtningen af militære installationer, som

tyskerne har forladt. Det kan f.eks. være ammunitionsdepoter i barakker og beslaglagte villaer eller efterladte fly. En anden hovedopgave er bevogtningen af flygtningelejrene, som efterhånden indrettes i de forladte tyske anlæg. Her hvor mange bygninger har været beslaglagt eller ligefrem er opført af tyskerne, forestår et stort arbejde med overtagelse af og opsyn med disse. Mandskabet kan desuden nu udstyres med nogle af de tyske våben, som efterhånden beslaglægges.

Der er også her enkelte episoder, hvor det går helt galt. I forbindelse med en række anholdelser 5. maj ankommer modstandsfolk således til Dragør Skole, hvor der stadig befinder sig Værnemagtsfolk, og som fortsat anvendes til lazaret, bl.a. for flygtninge. Da nogle modstandsfolk i strid med givne ordrer forsøger at trænge ind på skolen for at bemægtige sig våben, kommer det til ildkamp med tyskerne i bygningen. I denne forbindelse bliver en lokal borger skudt under overværelse af en chokeret folkemængde, der er hidkaldt af skyderiet. Han dør samme aften.

Befrielsesdagene bliver også en hævnens tid. Ifølge de givne ordrer må anholdelser kun ske efter de officielle lister, som er udarbejdet illegalt af politifolk i april 1945. Ligesom andre steder bliver reglerne imidlertid ikke overholdt lige nøje i denne tid, hvor følelserne ofte styrer handlingerne. Desværre går det derfor ofte også udover sagesløse mennesker. Ingen af de ca. 20 anholdte i Dragørområdet er således efterlyst.

Ventegrupperne på arbejde

5. maj forsøger modstandsbevægelsen at forklare tyskerne på Dragørfortet, at kapitulationen er endegyldig. Kommandanten ønsker dog at afvente englændernes ankomst og man vælger at bevogte fortet fra området bag Dragør Badehotel. Først 11. maj kommer en engelsk officer og to menige til St. Magleby. Efter et kort ophold her drager man til Dragørfortet for at få tyskerne til at overgive sig. Først går de tre englændere alene ud på fortet og modtager overgivelsen, hvorefter det tyske flag hales ned. Som en lille demonstration saver tyskerne den store flagstang over, og man må i første omgang bruge en lille flagstang over porten til det medbragte flag. Det generer nu ikke de mange glade mennesker, der står på Strandlinien og følger ”slagets gang”. Allerede næste dag vajer Dannebrog dog på en høj signalmast.

4. maj om aftenen vælger kommandanten på Kongelundsfortet, modsat ordren om kun at overgive sig til engelske tropper, at overgive sig til den danske styrke - selvom tyskerne faktisk er godt udrustet og mandskabsmæssigt i overtal.

Folkene fra Gestapo – både tyske og danske – forlader villaerne på Annasvej, i stor hast i nogle større personvogne, og kører det korte stykke vej til Lufthavn-syd, hvor det lykkes dem at holde sig skjult blandt Luftwaffe-personel. At de ved afrejsen ikke bruger deres egne lysegrønne uniformer (som de i øvrigt kun sjældent havde benyttet) skyldes nok, at de ikke ønsker at skilte med deres identitet. 6. maj marcherer de således i Luftwaffe-uniformer sammen med andre tyske soldater ud af lufthavnen. Turen går via Værløse-lejren og Roskilde mod Korsør. De fleste danske Gestapo-folk benytter imidlertid lejligheden til at ”forsvinde” omkring Sorø. Andre vælger at tage til Tyskland, hvor flere dog bliver fundet og udleveret fra allierede interneringslejre. Flere af disse

”faste folk” fra ”Pax” får efter besættelsen lange fængselsstraffe, og enkelte bliver endog dødsdømt.

Tyskerne efterlader over 200 fly på Sydamager. Ordren er, at alt tysk materiel - også fly - skal ødelægges. Intet må overlades til danske flyvetropper eller civile luftfarts-selskaber. Til stor glæde for nysgerrige lokale får mange fly imidlertid lov til at blive stående, hvor de er efterladt - både i selve lufthavnen, ved flyverskjulene, på rullebanen og på markerne. Senere oprettes såkaldte flykirkegårde i området vest for Dragør.

Mens de fleste danskere befinder sig i en glædesrus breder usikkerheden blandt de 238.000 tyske civile flygtninge i Danmark. De er kommet her til siden februar 1945 på flugt fra den fremrykkende russiske hær. En opgørelse fra 1. januar 1946 viser, at der i St. Magleby kommune er over 1.000 flygtninge, et tal der senere når op på over 4.000.

St. Magleby Skole bliver som nævnt allerede fra 5. maj om morgenen udpeget til at være kompagni A3's kommandocentral og indkvarteringssted. Klasseværelser, gymnastiksal og loft bliver taget i brug som sovesale eller benyttes som spise- og opholdsrum. Lærer-værelset indrettes som vagtlokale. I kælderens etablerer man kommandocentral, opholdsrum for ledere og en midlertidig arrest. Foruden kompagni A3s egne grupper er der også delinger fra Sundby og Kastrup. Den samlede styrke er på ca. 250 mand. Endelig indkvarteres kompagnier i villaer på Dragørs nordstrand, som har været beslaglagt af tyskerne.

Det meste af mandskabet bliver hjemsendt i slutningen af maj. Enkelte af dem overflyttes dog til andre kompagnier og tager del i de fortsatte bevogtningsopgaver. St. Magleby Skole bliver igen frigivet til undervisning 6. juni. Børnene må derefter gå i skole indtil 7. juli, før de kan nyde en rigtig sommerferie i et frit Danmark.

Allerede i 1940 stiftes Danske Kvinders Beredskab, som skal være med til at hjælpe lokalbefolkningen i en akut krisesituation. De lokale ”lotter” er gennem alle besættelsesårene mødt op på skolernes forbindsstationer i tilfælde af luftalarm og er desuden blevet uddannet i førstehjælp og beredskabstjeneste ved ugentlige møder. Så de er godt rustede til at rykke ud i alle tænkelige tilfælde. Der opstår heldigvis ikke nogen alvorlige situationer i området, men lotterne har alligevel, sammen med samaritterne, fået afprøvet deres viden, når forbrændte besætningsmedlemmer fra minesprængte skibe er blevet bragt i land.

Ved befrielsen er der imidlertid straks bud efter DKB'erne. De er udset til at stå for forplejningen af de indkvarterede kompagnier i både Dragør og St. Magleby. Og der er mange munde, der skal mættes.

Lykkelig hjemkomst

6. maj er en lykkelig dag. De fleste fiskere kommer hjem fra Sverige. De har selv måttet tage flugten som følge af deres deltagelse i den illegale sejlads med jøder i oktober 1943 og senere med modstandsfolk. Flere af dem har først denne dag været i Helsingør og har bistået ved Den danske Brigades overfart. De modtages af familie, venner og andre fra byen, der har samlet sig i havnen. Efter nogle dage må de dog tilbage til Limhamn. De skal meldes fra hos de svenske myndigheder, have fat deres redskaber og – måske

vigtigst af alt – skal de hente deres ”lager” af kakao, chokolade, risengryn m.m., som det er svært at få i Danmark.

Samme dag ankommer også de borgere, der har været interneret i Frøslevlejren, hvor over 3.000 danskere har været holdt indespærret. De får en hjertelig velkomst. Ikke kun af familie og venner, men også af en stor folkemængde, som har taget opstilling i anlægget på Vestgrønningen. Nogle af de internerede er blevet sendt videre til kz-lejre i Tyskland, flere af dem kommer i løbet af sommeren tilbage til Dragør efter at have været på rekreationsophold i Sverige, hvortil de er blevet ført med „De hvide busser“.

Desværre kommer ikke alle hjem med livet i behold. Flere er omkommet i tyske kz-lejre eller er faldet i modstands-kampen. Til deres ære rejses bl.a. mindsten på Dragør Kirkegård og på Christmas Møllers Plads, og i Dragør Boldklubs klubhus opsættes en mindeplade. I oktober 2003 opsætter Dragør Kommune en mindsten på havnen – i mindet om begivenhederne i oktober 1943, hvor 5-600 jøder blev bragt fra Dragør i sikkerhed i Sverige.

Parader

Allerede natten til 5. maj opfordrer kongen socialdemokraten Vilhelm Buhl til at danne en befrielsesregering – den eneste nogensinde uden forudgående valg. Den består af repræsentanter for de fire store partier og modstandsbevægelsens fire store grupperinger. Allerede 1. juni underskrives det såkaldte tillæg til straffeloven, som genindfører dødsstraffen med tilbagevirkende kraft. Derefter følger et omdiskuteret retsopgør, hvor over 13.500 domfældes.

23. juni opløses Frihedsrådet, på et tidspunkt hvor opgaven synes tilendebragt. Dette råd har siden september 1943 koordineret modstandsbevægelsens indsats og kan næsten siges at have opnået status af regering i den alm. bevidsthed.

9. maj præsenteres regeringen for kongen og Rigsdagen – til stede er også britiske militære chefer. Hele København synes at have taget opstilling langs den rute, der skal føre kongeparret fra Amalienborg til Christiansborg. Det er et glædeligt gensyn med Christian 10., som ikke har vist sig offentligt, siden han styrtede med hesten 19. oktober 1942. Kongens bil eskorteres af seks frihedskæmpere på motorcykler. De mange folk fra kompagnierne på Amager tager opstilling på ruten i de tætpakkede gader.

12. maj kulminerer befrielsesjublen i København. Den britiske hærs berømte hærfører og Danmarks befrier, feltmarskal Bernhard Montgomery, lander i lufthavnen. I stor fart bliver hans kørt til København ad Amagerlandevej, hvor han bl.a. passerer geledder af folk fra de lokale kompagnier. Det er et sandt triumftog, da han køres gennem byens flagsmykkede gader i kongens åbne vogn. Efter audiens på Amalienborg går turen tilbage til lufthavnen.

23. juni, sankthansaften, er nok særlig stemningsfuld denne sommer, fordi man ikke har kunnet tænde bål i fem år. På grundejerforeningen Fristrandens bål har heksen overladt den varme æresplads til ”Der Führer” med jernkors og farvestrålende naziarmbind. Under stor jubel forlader verdens mest hadede person de danske strande og rejser hjem til Bloksbjerg.

Modstandsfolkene fester

Modstandsstyrkerne afvikles gradvist hen over sommeren. De sidste bliver hjemsendt 15. august. Ved befrielsen er der ca. 43.000 mand – heraf 17.000 i København og 2.300 på Amager. Modstandsfolkene her får tilladelse til at kalde sig AMPA (AMagers PArtisaner), som senere bliver til en skytteforening, og som i 1948 danner grundstammen i det nyoprettede hjemme-værn. Mange hjemsendte ventegruppefolk melder sig til de frivillige hjemmeforsvarsværnsforeninger.

Trods glæden og lettelsen over befrielsen kan det ikke skjules, at der er store modsætninger og sociale spændinger i samfundet. Derfor er sommeren 1945 også masse mødernes og demonstrationernes tid. Det er en udbredt holdning, at ”landsforræderne” ikke straffes hårdt nok.

Alligevel bliver der sommeren over også afholdt et utal af parader og fester. 1. juli afholdes der således et fantastisk flystævne i Kastrup. Omkring 250.000 københavnere strømmer ud på Amager som et levende menneskehav – folk hænger og sidder alle vegne på de overfyldte sporvogne og op mod 100.000 cykler er parkeret ude ved flypladsen.

7. juni arrangeres i Dragør en stor havnefest til fordel for Norgeshjælpen. Til tombolaen har kompagnichefen fået cigaretter og sprut af englænderne. Desuden er der opvisning i sabotage på fabrikken „Fidusia“. Folkene får lidt svedne fingre, men de er jo heller ikke „professionelle“ sabotører, de er tilknyttet ventegrupperne. Og så har man fremskaffet en tysk jager og en minitank, som børnene får lov at kravle om bord i. Aftenen slutter med bal og fyrværkeri.

5. august afholder Dragør Boldklub sin årlige ”havnefest” i idrætsparken. Her laver seks sabotører fra BOPA sabotagedemonstration, men dagens højdepunkt er nu nok fodboldkampen mellem RAF-mandskab og DB-spillere, som i øvrigt slutter med 5-2 til DB.

Den sommers mest feterede ”fotomodeller” er selvfølgelig de mange britiske soldater.

Befrielsesdagene som de oplevedes af amatørfoto­gra­fen Poul Petersen:

Jeg blev født 18. juni 1922 i St. Magleby. Min bedstefar Carl Adolfsen og min bedstemor have købt en gammel gård i St. Magleby, hvor de drev et amagerbrug med hjælp fra min mor og far, Mary og Aage Petersen. Det var en gammel gård i Nordre Kinkelgade, som et par år efter blev revet ned, og erstattet af den nuværende gård, som kom til at hedde "Maglebygaard". Min bedstemor døde ganske kort tid efter og min far og mor overtog bedriften.

Jeg var enebarn i fem år, så fik jeg en bror, Arne, som er kendt af mange, især i St. Magleby, fordi han var medlem af kommunalbestyrelsen og i et par perioder også viceborgmester. Flere søskende blev det ikke til.

Da jeg blev syv år kom jeg i skole. Det var ikke længere den stråttækte (nu: Graverboligen), der var nemlig i 1927 opført en hel ny skole. Skolen havde tre lærere med Vilhelm Lund, som det der dengang hed "førstelærer". Der var fem klasser. De sidste to år gik man i femte klasse, dog med forskelligt pensum. Jeg nåede ikke at få de sidste år med. Jeg kom nemlig til at gå i Dragør Skole, og det er en lille historie for sig.

Drengetid

Far og mor drev som nævnt landbrug, og var der noget som ikke interesserede mig, så var det landbrug. Der fortælles en historie i familien, om at jeg plantede planter med rødderne opad. Så galt var det nu nok ikke, men det siger da lidt om min manglende interesse. Jeg var mere interesseret i teknik o.l.

Skoletid

Mine forældre var altså klar over, at jeg skulle noget helt andet, og de talte så med lærer Lund for at høre, hvad han mente. Jeg husker så tydeligt den dag, han kom hjem til os og foreslog, at jeg skulle gå i Dragør Skole, hvor jeg kunne tage en præliminæreksamen. Og det blev så resultatet. Jeg gik tre år i Dragør, og fik min eksamen. Der var dog det ved det, at Dragør Skole ikke havde eksamensret, så vi skulle til København, hvor vi måtte lide den tort, at det var helt fremmede, der hørte og censurerede os. Det var i Studiegården i Studiestræde, som hørte under Universitetet. Det var i 1938, længe siden, men minderne blev trukket frem i forgangne vinter. I Tv-serien "Krøniken" tager Ida studentereksamen og går op ad samme trappe og ind ad samme dør, som jeg og skolekammeraterne med bange anelser gjorde. Men jeg fik altså min præliminæreksamen.

Læretid

Hvad skulle den så bruges til? Ja, jeg skulle jo lære et eller andet, altså i lære. Det var ikke så let, der var nemlig lige kommet en ny lærlingelov, som krævede, at mester skulle betale sygekasse og aftenskole. Læg mærke til, jeg siger aftenskole, den gang arbejdede man hele dagen, og så måtte man gå i skole om aftenen.

Det lykkedes dog endelig at få en læreplads. Det var i et firma, som importerede og leverede værktøjsmaskiner til industrien. Her var altså noget med teknik, men det var kontorarbejde, jeg skulle beskæftige mig med. Min chef fandt dog hurtigt ud af, at jeg kunne noget andet end at klistre frimærker og sætte breve på plads. Der var en mindre afdeling i firmaet, en maskin-afdeling, og her kom jeg til at beskæftige mig med noget, der havde min interesse.

Sanitetsstation

Jeg havde kun lige fået mit job, da krigen brød ud. Danmark var blevet besat af den tyske Værnemagt. Og alt blev anderledes. De første luftalarmer lød allerede, da de første overflyvninger begyndte. Og på St. Magleby skole blev der oprettet en sanitetsstation. Det var Røde Kors, der oprettede den. Amtslægen og doktor Dich fra Dragør stod for den, og den blev bemanded med frivillige. Jeg havde gennemgået et samariterkursus og meldte mig som frivillig. Sådan set har det ikke direkte noget med befrielsen at gøre, men jeg skal senere fortælle om en lille episode, som har tilknytning til befrielsen.

Modstandsbevægelsen

I al hemmelighed opstod der de såkaldte ventegrupper rundt omkring i landet, således også i St. Magleby. Jeg kom også med i en gruppe. Det står mig ikke helt klart, hvad der fik mig med, men en af mine gode venner var Albert Svendsen, den senere borgmester. Han var gruppeleder og han turde stole på mig. Det var nemlig ikke uden risiko at opfordre nogen til at være med, man skulle kende vedkommende indgående. Egentlig gjorde jeg mig ingen overvejelser. Politisk har jeg altid hørt til på den borgerlige side, og nazismen og udviklingen i Tyskland var jeg i den grad modstander af, så alene af den grund var det naturligt at gå med. Det skulle i den grad være hemmeligt, så hverken forældre, familie og venner fik noget som helst at vide. Først da frihedsbudskabet lød i radioen fik min far og mor at vide, at vi nu skulle samles på "Skrivergården". De blev ikke så lidt overraskede, ikke mindst da jeg på et senere tidspunkt kom hjem og "beslaglagde" min fars lastbil - køretøjer skulle vi jo have. "Hvem skal køre den?", spurgte min far bekymret. "Det skal jeg". "Men du har jo ikke kørekort", sagde han så. Men sådan en bagatel måtte man jo se bort fra i en sådan situation.

Og så til episoden, som jeg lige nævnte i forbindelse med sanitetsstationen. Vi manglede udstyr – bl.a. hjelme. Jeg havde adgang til sanitetsstationen, hvor der var en del stålhelme, og dem kunne vi godt bruge. Så jeg "beslaglagde" det antal der fandtes. De var hvide med rødt kors, og det gik jo ikke an, så derfor drog jeg skyndsomst til malermester Teudt, som malede dem sorte med hurtigtørrende spritlak. Så kunne de bruges i A3 – det lokale kompagni. Jeg har gemt min egen hjelm, og man kan stadig se det hvide skinne igennem visse steder, og ganske lidt rødt af det røde kors.

Vi var syv i min gruppe, hvoraf vi kun er tre tilbage: Poul Gjertsen, Svend Adriansen og undertegnede. De øvrige, som nu ikke er mere, var Albert Svendsen, Einar Jansen, Willy Petersen og Jacob Riber. Delingerne var opdelt i grupper. Delingsføreren for vores gruppe, var Gerhard Jørgensen. Det var af gode grunde meget begrænset, hvad vi havde

kunnet foretage os af øvelser. Vi kunne jo ikke foretage os noget som helst udendørs, fordi der var så mange tyskere i området.

Det var dog meget almindeligt, at der på gårdene var indrettet frostfrie rum til oplagring af kartofler. Det gjorde, at de også var lydisoleret. Sådant et rum havde man også på Hjørnegården, hvor Albert Svendsen boede. Her havde vi altså en mulighed for at foretage skydeøvelser, om end kun i begrænset omfang, fordi der var meget få våben, som oven i købet måtte gå på tur mellem grupperne.

Engang var det nær gået galt, da et gevær skulle til Dragør. Alt var aftalt og geværet godt skjult mellem lange buskplanter. Det skulle afleveres til gruppelederen i Dragørgruppen, Mogens Muff Hansen, når han kom med toget på vej hjem fra arbejde. Jeg var selv med samme tog. Meningen var at "godset" skulle afleveres ved toget på St. Magleby station. Uheldigvis var Gestapo med toget for at kontrollere, hvad der foregik. Det var ikke muligt at stoppe afleveringen, så jeg var meget nervøs og ringede adskillige gange til Muff i Dragør. Lettelsen var stor, da han endelig kunne melde alt vel. Vi havde været i en slem knibe, hvis han var blevet taget.

Vi mødtes jævnligt for at blive instrueret i, hvordan vi skulle forholde os i givne situationer, desuden fik informationer om den øjeblikkelige situation i frihedsbevægelsen på Amager.

Befrielsesbudskabet og A3

Så kom befrielsesaftenen. Vi havde fået besked om at møde op på "Skrivergården". Her mødtes alle Gerhard Jørgensens grupper. For første gang så jeg så, hvor mange af mine venner, der var med i A3, som kompagniet hed. Først hen på natten fik vi besked på, at vi om morgenen skulle samles på St. Magleby Skole. Vores kompagnichef var Niels Buchhave (med dæknævnet Preben). Og så blev skolen vores kvarter de næste par uger.

Mine mange billeder viser vores aktiviteter og fortæller dermed bedre end ord, hvad vores opgaver var. Af højdepunkterne skal dog nævnes, at der var problemer med at få kommandanten på Dragør skole, som var lazaret med rødt kors på taget, til at overgive sig i første omgang. Der var skyderi om formiddagen, men om eftermiddagen gav han op. Jeg var selv med om eftermiddagen. En anden begivenhed var uro og skyderi på Christianshavn, hvor vi rykkede ud, uden at det kom til episoder. Vi var en lille kortege af lastvogne med frihedskæmpere på. Jeg kørte min fars lastvogn med generator. Jeg glemmer aldrig de mange mennesker som jublede og råbte hurra, medens vi passerede forbi dem på Amagerbrogade. En anden uforglemmelig begivenhed var Dragørfortets overgivelse.

Et par uger efter 5. maj var A3's opgave stort set afsluttet. Der var ved at komme styr på tingene. F. eks var politiet så småt igen på plads. Der var en hel del parader og møder, som blev afviklet. Jeg ville gerne passe mit arbejde og 13. maj sluttede jeg i A3, og min far fik sin lastbil ubeskadiget igen.

Fotointeressen

Jeg har altid været vild med fotografering. Min mor forærede mig mit første fotografiapparat, et ganske almindeligt bokskamera. Mit første egentlige kamera købte

jeg i 1938 for 85 kroner. Jeg har det endnu og det fungerer. Senere blev det til mere avancerede kameraer.

Det var naturligt, at jeg havde kameraet med mig i befrielsesdagene. Billederne, jeg tog, er kun det, jeg vil kalde erindringsbilleder for mig selv, men det skulle gå anderledes. Det første jeg gjorde, når jeg havde været med på en aktion, var at gå op i mørkekammeret på skolen og fremkalde filmene og lave billeder. Det resulterede selvfølgelig i, at kammeraterne gerne ville købe billeder af mig. Da kompagnichefen så og hørte det, fik jeg besked på, at jeg skulle koncentrere mig om at tage billeder og ikke deltage i de forskellige aktiviteter, men være en slags pressefotograf, der tog med ud. Og det blev så til de mange billeder, der nu er med til at beskrive befrielsesdagene, som de oplevedes af kompagni A3s mandskab.

At billederne nu så mange år efter er blevet en slags historie, havde jeg aldrig forestillet mig. Jeg ville så nok have underbygget dem med tekst, dato- og tidsangivelser. I begyndelsen af 1990'erne afleverede jeg alle negativerne til Dragør Lokalarkiv, hvor de vil blive bevaret for eftertiden.

Venskab med Hauge

Når jeg havde mørkekammer på skolen, så er det også en historie for sig. Jeg var på et tidligt tidspunkt, mens jeg gik i skole i St. Magleby, blevet god ven med min lærer, Hans Hauge. Det var en følge af, at vi begge var interesseret i fotografering. På et tidspunkt blev vi enige om i fællesskab at stille et mørkekammer på benene, så vi kunne fremkalde film og lave billeder. Hauge var dengang ikke gift, og havde sin bolig på skolen. Et kammer på første sal var egnet til mørkekammer, så det blev inddraget. Ingen kunne vide, at A3 ved befrielsen blev indkvarteret på skolen, men hvor var det ideelt med mørkekammer og udstyr lige ved hånden.

Ingen af os anede noget om, hvordan befrielsesdagene ville forme sig, og Hauge og jeg havde overhovedet ikke spekuleret i eller aftalt noget om fotografering. Vi tog hver for sig billeder spontant uden tanke for at disse billeder skulle få betydning fremover. Hauge, som passede sin skole, tog billeder i og på skolen. Jeg var med ude i marken.

Mit nære venskab med Hauge og hans kone Minna fortsatte, også efter at han gik på pension og flyttede til Jylland, hvorfra han stammede. Vi kom tilfældigvis senere til at bo ikke ret langt fra hinanden.

Tiden efter A3 og befrielsen

Efter befrielsen ændrede situationen sig totalt. Vi kunne bevæge os frit rundt i landet. Jeg skulle på ferie sammen med min forlovede. Vi skulle til Jylland. Det hørte min chef. Vi havde leveret nogle varer til et firma under Nordisk Solar i Kolding. De havde selv fortoldt dem, og det var der gået kludder i. Chefen spurgte, om jeg måske kunne udrede trådene. Det var da en ny opgave - så ja. Driftslederen i firmaet og jeg fik løst problemet. Det skabte god kontakt til firmaet og driftslederen ringede mig op kort tid efter. Han spurgte, om jeg snart kom derover igen, for han skulle anskaffe flere maskiner. Resultatet blev et nyt besøg, og en ret stor ordre, som næsten var umulig at effektuere.

Der var nemlig strenge restriktioner for importen. Med hjælp fra Industrirådet lykkedes det dog at få den gennemført, men det tog et par år.

Nyt arbejde

Den ordre ændrede totalt min tilværelse. Firmaet foreslog mig en stilling, som gik ud på at holde kontakt med kunderne på Fyn og i Jylland, og også skabe nye kontakter. Det var interessant, så jeg accepterede, men det førte til mange rejser frem og tilbage. Jeg var på dette tidspunkt blevet gift, og vi havde fået to børn. Så når jeg var meget væk hjemmefra, var min Else alene med de to børn. Hun havde ikke noget imod, at vi bosatte os i Jylland, så kunne jeg jo stort set komme hjem hver dag. Nu kunne man nemlig få lov at købe bil igen, så jeg var godt kørende. Vi købte vort hus centralt for mit virke, nemlig i Vejle. Huset er stadig min bopæl.

Det hele fungerede udmærket, dog måtte jeg alligevel rejse en hel del og også i udlandet. Jeg måtte supplere min uddannelse med kurser og seminarer på de fabrikker, vi samarbejdede med. Det kunne være i Tyskland, Schweiz, Frankrig og sågar U.S.A. Jeg burde nok have taget en ingeniøruddannelse, det blev det for så vidt til, dog specielt rettet mod det, der var behov for, når der skulle udarbejdes projekter i forbindelse med kundernes nye behov for maskiner.

Det har for mig været en meget interessant og helt utrolig udvikling i de 52 år, jeg var i mit erhverv. Da jeg begyndte blev maskinerne trukket med remme fra loftet, meget avanceret dengang. I dag er maskinerne på alle måder totalt ændrede, ikke alene mekanisk men elektronikken har gjort, at de nu styres med computer. Et program over bearbejdningsforløbet lægges i computeren, og operatøren ved maskinen kontrollerer nu kun processen og griber ind, hvis der er behov. Jeg nåede at fejre 50 års jubilæum i firmaet og fortsatte på opfordring yderligere to år. Det er vist ikke muligt nu til dags.

Børn og børnebørn

Som tiden er gået, og mine børn nu er dobbelt så gamle, som jeg var, da krigen ophørte, har de selvfølgelig nu og da spurgt lidt til krigens dage, og vi har talt om det, der skete med mine mange billeder som grundlag. De har også set Dines Bogøs mange udmærkede hæfter. Jeg har også tænkt på at nedfælde hele min tilværelse på tryk. Det er ikke blevet til noget endnu, det kan jo blive en lang historie med så mange år på bagen.

Noget meget pudsigt er, at også mine børnebørn har interesseret sig lidt for de dage, som for dem nærmest er oldtiden. De har gået i skole i Bramming og har fortalt deres lærere om min "store indsats". Det har resulteret i, at jeg to gange med fire års mellemrum er blevet spurgt om jeg kunne tænke mig at komme og berette lidt om dagene dengang. Sådan kan det altså også gå.

Desværre har hverken børn eller børnebørn rigtig set de steder på Amager, hvor det foregik. Vi flyttede til Jylland, da børnene var små, og nu har de deres at passe og børnebørnene deres skolegang, derfor er der begrænsede muligheder for længere besøg på Amager. Jeg har i tankerne, at vi i fællesskab engang ofrer nogle dage på at besøge f.eks. Amagermuseet, Dragør Museum og hvad der ellers måtte være af interesse. Det er jo

sådan, at når man bliver ældre, så får man pludselig interesse for fortiden. 60 året for befrielsen vil være en god anledning.

Poul Petersen